

владою. Тоталітарний режим, який існував у Радянському Союзі, сформував відповідну політичну культуру – позбавлену толерантності, політичного плюралізму, терпимості до інакомислення в політиці. «Політична культура радянського періоду консервативна, ґрунтується на колективній відповідальності, обтяжена великою кількістю усляких табу, законів і звичаїв і тому закрита для зовнішнього впливу. Для неї характерні такі риси як замкнутість, зорієнтованість на себе, на власні локальні цінності, зразки, норми, тип» [4, с. 26].

До факторів, що негативно відображаються на становленні демократичної політичної культури в Україні, слід додати ще один, на якому наголошував Б. Цимбалістий. Це – «багатократна денаціоналізація провідної верстви України, у XVI–XVII століттях наша боярська шляхетська верства спольщилася. У XVIII–XIX століттях нащадки козацьких старшин зросійщилися. У XX столітті пролетарська провідна верства була знищена або здебільшого пішла на службу інтересів совєтсько-російської імперії» [10, с. 78]. Під впливом таких факторів сформувалася конфліктна політична культура, яка негативно позначалася на розвитку суспільно-політичного життя українського народу впродовж віків. Брак толерантності, політичної етики, злагоди стояв на заваді і продовжує перешкоджати досягненню розумного компромісу різними політичними силами в питаннях розбудови української держави, що значно знижує темпи демократичних перетворень у країні.

Відповідно політична етика не набуває рис демократичності, а характеризується не підконтрольністю влади, пріоритетністю власних цілей політичних діячів над суспільними та відсутністю їхньої відповідальності за вчинки, недотриманням слова та невиконанням обіцянок, неповагою до авторитету закону. Дотримання такої політичної етики призводить до зневаги до влади, недовіри до неї, небажання громадян брати участь у виборах, у суспільно-політичному житті, неприйняття української держави як рівноправного партнера на міжнародній арені.

Диалогове підґрунтя культури відображається в культурі політичної комунікації між різними соціальними групами, політичними партіями, парламентськими фракціями, владою та опозицією, окремими політичними акторами. Сліпе відстоювання лише власної принципової позиції не може сприятливо відобразитися на пошуку оптимального вектора розвитку держави, тому політичний консенсус є однією із необхідних умов стабілізації суспільно-політичних відносин. Звичайно, як зазначалося вище, політична культура формується повільно, так само повільно вона трансформується. Однак життєво необхідними для «українського проекту», використовуючи термін Л. Нагорної, є негайні зміни, оскільки «існує реальна загроза... аж до легітимації авторитаризму або й втрати державності, територіальної

цілісності й суверенітету» [6, с. 21–22]. Український народ зневірився у авторитеті державної влади та законності. «Нормою для громадян стає орієнтація на обхід та нехтування законів, люди звикають до всеохопної корупції, добровільно чи вимушено її підтримують. Працювати чесно і з повною віддачею сьогодні не лише не престижно, але й не вигідно; “вміння жити” дедалі частіше асоціюється з асоціальними вчинками. Не тільки політичний, але й звичайний простір людського життя стає сферою імітаційності, симулякрів, підклимних угод. Це справляє на суспільство не просто подразливий, але й відверто руйнівний вплив» [6, с. 20].

Політична влада повинна повернути довіру суспільства та не дозволити йому деградувати. Але для цього потрібно змінювати стереотипи політичного спілкування всередині політичної еліти, в першу чергу, тому що лише в такому випадку остання зможе відновити свій авторитет як кращої, вибраної верстви, освіченої, культурної, високоморальної, тобто такої, що подає гідний приклад для наслідування. Для цього елітним верствам потрібно «змиритися з необхідністю обмеження власних апетитів та потреб, що давно стали надмірними» [6, с. 22].

Повернення довіри суспільства до влади та відновлення суспільної рівноваги сприятиме ставленню громадянської демократичної політичної культури в Україні, яка відзначатиметься толерантним ставленням до різних політичних поглядів та існуванням конструктивної, державотворчої опозиції (замість деструктивної), визнанням найважливішими цінностями громадянські права та свободи, людську гідність, совість та добротність. За таких умов значно підвищиться роль культурно-етичної регуляції політичних відносин у сучасному українському суспільстві, і морально-етичні якості політичних акторів не ставатимуть резонансними лише тоді, коли це вигідно їхнім опонентам.

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. Алмонд, С. Верба // Полис. – 1992. – № 4. – С. 122–134.
2. Бакштановский В. И. Введение в политическую этику / В. И. Бакштановский, Ю. В. Соколонов. – Москва – Тюмень, 1990. – 182 с.
3. Капустин Б. Г. Различия и связь между политической и частной моралью (мораль – политика – политическая мораль) / Б. Г. Капустин // Вопросы философии. – 2001. – № 9. – С. 23–45.
4. Карнаух А. Проблеми становлення сучасної політичної культури в Україні / А. Карнаух // Персонал. – 2007. – № 9. – С. 26–31.
5. Короткий оксфордський політичний словник / пер. з англ.; за ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. – 789 с.
6. Нагорна Л. Політична культура і культура політики: етичні аспекти / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. – 2009. – № 6. – С. 14–24.
7. Оболонский А. В. Мораль и право в политике и управлении / А. В. Оболонский // Государственный ун-т Высшая школа экономики. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2000. – 262 с.
8. Сепетий Д. Відкрите суспільство: етика та раціональність / Д. Сепетий. – К.: Смолоскип, 2007. – 358 с.
9. Соловей А. Політична культура як складова політичної системи українського суспільства / А. Соловей, В. Штерн // Українознавчі студії. – 2008–2009. – № 8–9. – С. 296–304.
10. Цимбалістий Б. Політична культура українців / Б. Цимбалістий // Сучасність. – 1994. – № 4. – С. 77–90.

Марчін Ожеховський

«Східне Партнерство»: євроінтеграційні перспективи України

Темою статті є аналіз прийнятої за спільною ініціативою Польщі та Швеції програми «Східне партнерство», що є елементом, який розширює Європейську політику сусідства, особливо її Східний напрям. Автор описує загальні принципи програми «Східне партнерство», концентруючись на аналізі ролі України в партнерстві, а також заходах, здійснених Польщею з метою зближення України з ЄС до та під час її Президентства в Раді Європейського Союзу.

The topic of the article is the analysis of the initiated by Poland and Sweden program «Eastern Partnership» which is an element of expanding of the European Neighborhood Policy, particularly in the Eastern direction. The author describes the general principles of the program «Eastern Partnership» concentrating to the analysis of the role of Ukraine in this Partnership as well as the actions taken by Poland for the rapprochement of Ukraine to EU before and during the Presidency of this country in the Council of the European Union.

Вступні зауваження. Після періоду політично-суспільних змін у державах Центрально-Східної Європи, початком яких був розпад Радянського Союзу [8, с. 14; 9, с. 298; 12, с. 11], що призвело до занепаду Східного блоку та порушило тодішню біполярну модель у міжнародних відносинах [12, с. 15–30; 15, с. 54–61; 13, с. 2–3], відбулися якісні зміни у зовнішній політиці країн цього регіону. Це стосується також Польщі. Окрім задекларованого бажання встановити активніше співробітництво з державами Західної Європи та США, у польській зовнішній політиці важливою була нормалізація з формально-правової точки зору відносин із Російською Федерацією та новими країнами, що з'явилися за її східним кордоном. У своїй так зв. «східній політиці» польські політики одним з основних завдань визначили виконання ролі «адвоката» інтересів України в європейському форумі. Таким чином можна було посилити позиції Польщі в Європі як так званого регіонального лідера. Велике значення мав той факт, що Польща першою визнала незалежність свого нового сусіда. Перший візит тодішнього президента України Леоніда Кравчука до Польщі відбувся 18 травня 1992 р. Тоді було підписано Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво [17]. Договір підтверджував непорушність державних кордонів та відмову від будь-яких територіальних претензій, а також виключав можливість застосування сили чи загрози її застосування. У жовтні 1991 р. було підписано угоду про торгівлю та економічне співробітництво. У лютому 1993 р. підписано договір про військове співробітництво, а в серпні 1993 р. уряд Польщі оголосив, що партнерство з Україною є одним із пріоритетів польської зовнішньої політики.

Вищеописані факти були своєрідним «вступом» до дій, результатом яких була поява запропонованої Польщею разом зі Швецією ініціативи під назвою «Східне партнерство». У цій статті буде представлено загальну характеристику цієї програми, описано роль України у «Східному партнерстві» та дії польської дипломатії, метою яких є найповніша реалізація формули цієї ініціативи.

Що таке «Східне партнерство» (СП)? Це програма, що визначає східний вектор політики Європейського Союзу в рамках Європейської політики сусідства. Проект Партнерства з'явився завдяки зусиллям польської дипломатії, які підтримувала Швеція. Програму було прийнято в Празі в 2009 р., під час головування Чехії в Раді Європейського Союзу. «Східне партнерство» передбачало посилення співробітництва з Білорусією, Україною, Молдовою, Грузією, Азербайджаном та Вірменією. Проявом реалізації проекту мали бути насамперед торговельні пільги, але передбачалося також послаблення візового режиму та введення програм допомоги. Згідно з намірами польського уряду, в довгостроковій перспективі «Східне партнерство» мало підготувати охоплені ним країни до підписання угоди про асоціацію. Ініціативу підтримали члени Європейської Комісії та керівники інших країн ЄС під час червневого самміту Європейської Ради у 2008 р. [18].

3 грудня 2008 р. проект прийняла Європейська Комісія, що запропонувала одночасно створити зокрема зону вільної торгівлі, підписати асоціативні договори, послабити візові режими для громадян країн – учасників Партнерства, а також збільшити фінансування програми до 60 млн. євро [14], причому 250 млн. мали виділятися в рамках Європейської політики сусідства, а 350 млн. – з додаткових джерел. 20 березня 2009 р. під час самміту в Брюсселі керівництво ЄС затвердило проект Європейської Комісії [16]. 7 травня 2009 р. у Празі відбувся самміт голів держав і урядів держав

ЄС та охоплених програмою країн, на якому було офіційно затверджено «Східне партнерство» [19]. Прийнято також формулу зустрічей під назвою ЄВРОНЕСТ [22]. Це зустрічі представників Європарламенту та парламентів країн – учасників «Східного партнерства». У першому засіданні ЄВРОНЕСТУ, що відбулося 3 травня 2009 р. в Брюсселі, взяло участь: 60 європослів та по 10 представників України, Молдови, Грузії, Вірменії та Азербайджану [20]. Спочатку планувалася також участь Білорусі, але її делегація мала складатися з представників недемократично обраного парламенту, що не був визнаний міжнародною спільнотою. Тому членство Білорусі в ЄВРОНЕСТ було призупинено. Під час засідання було затверджено правові акти та процедури, за якими мало функціонувати «Східне партнерство». Дії цієї організації визначали чотири основні комітети: а) Політика, права людини та демократія; б) Економічні, правові питання та механізми політичного зближення з ЄС; в) Енергетична безпека; г) Культура, освіта та суспільство.

Роль України у «Східному партнерстві» з перспективи польського Президентства в Раді Європейського Союзу. Україна є найбільшою країною, на яку поширюється програма «Східного партнерства» (СП). Серед населення всіх охоплених програмою країн три п'яті становлять українці, 58 % ВВП країн цього регіону виробляється саме в Україні. «Східне партнерство» в Україні було сприйнято позитивно значною мірою тому, що завдяки цій програмі з загальної кількості держав, охоплених Європейською політикою сусідства, виділяються саме європейські сусіди ЄС, тобто шість пострадянських держав, які знаходяться в Європі в політичному сенсі і деякі з яких відкрито висловлюють бажання ввійти до ЄС. Програма також дозволяла сподіватися, що прискориться інтеграція України до ЄС та процес набуття країною європейських стандартів.

3 грудня 2008 р., коли Європейська Комісія висловила свої пропозиції стосовно «Східного партнерства», представники Міністерства закордонних справ України із задоволенням заявили, що «рівень амбіцій рамок «Східного партнерства» для кожної країни-партнера буде залежати від бажань, цілей та можливостей кожного з них» [3; 4]. Стосовно проекту СП висловилися також політики. Тодішній прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко оцінила ініціативу позитивно та заявила, що для України з'явилися додаткові можливості на шляху до європейської інтеграції. Також Віктор Ющенко із задоволенням оголосив, що СП визнає європейську суть східних сусідів ЄС. «Східне партнерство» підтримав також Борис Тарасюк, що двічі обіймав посаду міністра закордонних справ. На його думку, політика СП є ще одним елементом стратегії, метою якої є прискорення процесу європейської інтеграції України.

Найчастіше СП оцінював тодішній віце-прем'єр України Григорій Немиря, відповідальний за європейську інтеграцію. Він однозначно заявляв, що Україна чекає від ЄС введення програм допомоги, метою яких є збільшення рівня ефективності її адміністрації, підтримки регіонів, особливо тих, в яких негативно сприймається ідея інтеграції України до ЄС (Крим, Донбас), підтримка сільського господарства, розширення співробітництва в сфері безпеки, інтенсифікація співпраці в енергетичній сфері, зокрема в справах, що стосуються транзиту газу до ЄС, атомної енергетики та модернізації українських газопроводів [7; 6].

Необхідно також звернути увагу на ставлення до «Східного партнерства» Партії регіонів, що перебуває зараз при владі, та її лідера, президента Віктора Януковича.

Офіційно «регіонали» переконували, що партія підтримує членство України в ЄС [21], а європейський напрямок у зовнішній політиці України є постійним та незмінним [2]. З іншого боку, президент Янукович рішуче підкреслював необхідність збереження близьких зв'язків із Росією, а під час російсько-грузинського конфлікту підтримав Кремль, закликаючи українську владу якнайшвидше визнати суверенітет Південної Осетії та Абхазії. Такі висловлювання з самого початку дозволяли сумніватися в щирості європейських декларацій цієї партії. Ситуацію додатково ускладнює справа арешту та засудження колишнього прем'єр-міністра Юлії Тимошенко. Як відомо, її звинуватили в розтраті бюджетних коштів у зв'язку з підписанням у 2009 р. контракту на поставки газу з Росії. Юлію Тимошенко було засуджено на 7 років позбавлення волі за те, що, перебуваючи на посаді прем'єр-міністра України, вона – в оцінці суду – зловжила владою, видаючи всупереч закону 2008 р. інструкції держслужбовцям, що проводили переговори стосовно підписання контракту з Газпромом, що спричинило – за визначенням кримінального кодексу – витрати «в особливо великих розмірах» [5]. Вирок одразу викликав критичну реакцію як Брюсселя загалом, так і окремих країн Європейського Союзу, що було помітно також під час самміту Східного партнерства, який проходив у Варшаві 29–30 вересня 2011 р.

Зустріч у Варшаві закінчилася прийняттям спільної декларації, що стала чітким сигналом для всіх шести країн – учасників Партнерства. Європейський Союз готовий їм допомагати, розмовляти про їх європейські амбіції та форми тіснішої інтеграції. Як вже згадувалося вище, не обійшлося без згадки про справу ув'язнення та засудження Юлії Тимошенко. Цей факт однозначно інтерпретувався європейськими політиками як спроба усунення колишнього прем'єра з політичного життя, оскільки згідно з українським виборчим законодавством особа, вирок стосовно якої набув чинності, позбавляється пасивного виборчого права. Щоправда співорганізатор варшавської зустрічі прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск зокрема заявив, що: «Сьогодні на самміті в Варшаві ми також визнаємо, що 2011 р. є можливим терміном закінчення переговорів стосовно підписання з Україною угоди про асоціацію. Це буде також рік, в якому почнуться переговори з утворення поглибленої та комплексної зони вільної торгівлі з Грузією та Молдовою». Однак здається, що такий термін, з огляду на сьогоденнішу політичну ситуацію на Україні, є нереальним. Як вірно заявив французький спеціаліст із проблем розширення ЄС Крістіан Лекесн: «Самміт засвідчив деяку стагнацію, статус-кво Партнерства. З'ясувалося, що великий ентузіазм, який охопив ЄС після «кольорових революцій», зменшився з огляду на внутрішню політичну ситуацію в цих країнах, особливо на Україні... ніхто не може заперечити, що, наприклад, Україна та Молдова є європейськими державами, але сьогодення політична ситуація в цих країнах, а також геополітичні умови, не дозволяють думати про можливість їхнього майбутнього членства в Європейському Союзі» [11]. Однак Лекесн підкреслив, що: «Не варто кидати Україну та залишати її прем'єр-міністрам Володимирі Путіну». Він також додав, що саме з цієї причини важливо, аби ЄС запланував підписання з Україною угоди про асоціацію: «Слід продовжувати процес (зближення з Україною), навіть якщо уряд не є демократичний» [11]. Однак експерти українських аналітичних центрів цінують зусилля польської дипломатії, спрямовані на підтримку євроінтеграційних амбіцій України. У тижневику «Дзеркало тижня» написано зокрема: «Вар-

шава як ніколи заслуговує сьогодні звання адвоката України в Європейському Союзі. Поляки більше, ніж інші члени ЄС бояться, що, якщо угоду про асоціацію України з ЄС буде заблоковано, Росія не втратить шанс затягнути нашу країну до Митного Союзу (Росії, Білорусі та Казахстану)». Журналісти видання вважають, що закінчення переговорів з підписання угоди про асоціацію поляки планують вважати своїм основним досягненням під час Президентства в Раді Європейського Союзу: «Після того, як зусилля Варшави... спрямовані на прийняття Болгарії та Румунії до Шенгенської зони, виявилися безуспішними, зірвання парафування угоди про асоціацію з Україною стане справжньою поразкою польської президентства та послабить авторитет Польщі як країни, що визначає східний напрямок політики ЄС» [21]. Так само вважає італійський тижневик «Corriere della Sera»: «Тим новим, що з'являється на східному фронті, може бути сам Схід (Європи), який голосно говорить про демократію, а якщо виникає така необхідність, «гримить», так само голосно, як «гриміли» на нього Америка та весь Західний світ. І можливо, що «махове коло» цієї еволюції знаходиться саме в Польщі, яка до 31 грудня головує в Раді Європейського Союзу» [10].

Висновки. Членство в Європейському Союзі вже протягом довгих років знаходиться в списку пріоритетів зовнішньої політики України. На жаль, і досі така інтеграція здається чисто віртуальною, як з точки зору інституційної підготовки України до повної інтеграції, так і з точки зору готовності політичної. Відсутність політичної волі для проведення необхідних реформ, неготовність до компромісів у контактах з ЄС, небажання прийняти на себе пов'язані зі вступом до ЄС зобов'язання є питанням не можливостей, а доброї волі, що в контексті подій, пов'язаних зі спробами поступового усунення з політичного життя осіб, опозиційних по відношенню до Партії регіонів, що перебуває при владі, та президента Януковича, схиляє до висновку, що насправді керуючий Україною політичний табір не зацікавлений в європейській інтеграції. На жаль, здається, що останні події підтверджують цю тезу. Адже як інакше можна інтерпретувати факт відмови випустити Юлію Тимошенко з-під арешту через те, що проти неї було розпочато кримінальний процес, що, разом із заявою політичного керівництва Партії регіонів («продиктованою», скоріш за все, самим Віктором Януковичем) про те, що партія однозначно не буде підтримувати внесення змін до кримінального кодексу України, завдяки яким колишній прем'єр-міністр могла б бути звільнена від кримінальної відповідальності, є однозначним свідченням ігнорування точки зору Європейського Союзу, який рішуче засудив затримання та засудження Тимошенко.

Схоже, що президент Янукович та його оточення не розуміють, наскільки тісно держави – члени ЄС пов'язують підписання угоди про асоціацію з виходом Тимошенко не тільки із в'язниці, а й звільненням її від кримінальної відповідальності взагалі. Можемо припускати, що Київ впевнений у тому, що угода про асоціацію важлива також для ЄС і переговорний процес все одно продовжиться, а угоду буде підписано незважаючи на долю Тимошенко, навіть якщо це станеться пізніше, ніж планувалося. Своєрідним шантажем про відношення до держав ЄС стали слова віцепрем'єра Сергія Тігіпка, який заявив, що у випадку відмови Союзу від розвитку відносин з Україною, існує можливість переорієнтації України на входження до Митного союзу з Росією, Білорусією та Казахстаном.

Але, незважаючи на ознаки серйозної кризи у взаєминах ЄС – Україна, ще й досі залишається надія на успішне завершення переговорів та підписання угоди про асоціацію. Це варіант, в якому і нині зацікавлені як Україна, так і Європейський Союз. Однак немає сумнівів, що проблеми виникнуть на етапі підписання та ратифікації угоди, що можуть продовжуватися навіть кілька років і – скоріш за все – залежатимуть від звільнення Тимошенко. Натомість фіаско у переговорах з ЄС могло б сильно звузити поле для маневрів в українській зовнішній політиці та послабити позиції країни в переговорному процесі з Росією. Наслідком цього могло б стати, зокрема, посилення російського тиску, особливо в енергетичних питаннях, а також згадувана раніше можливість входження України до Митного союзу з Росією, Білорусією та Казахстаном. Вибір рішення та подальшого напрямку зовнішньої політики без сумніву стане фактором, що визначатиме якісний характер програми «Східне партнерство» в майбутньому.

1. Виступ Сергія Львовича на XI засіданні Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС «Внутрішній політичний та економічний розвиток України та ЄС», 09.10.2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua>. 2. Выступление лидера Партии регионов В. Ф. Януковича на XI съезде Партии регионов, 19.04.2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.partyofregions.org.ua>. 3. Коментар МЗС України щодо Комунікату Європейської Комісії «Східне партнерство» від 3 грудня 2008 року, 4.12.2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>. 4. Коментар прес-служби МЗС України щодо результатів розгляду на засіданні Європейської Ради нової концепції відносин ЄС зі східними партнерами, 24.06.2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>. 5. *Найм М.* Сім років для Юлії Тимошенко / М. Найм, С. Лещенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/09/28/6622094/>. 6. *Немиря Г.* В умовах світової фінансової кризи поглиблення європейської інтеграції є одним з найважливіших засобів її подолання, 08.12.2008 / Григорій Немиря. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>. 7. *Немиря Г.* Східне партнерство» сприятиме поглибленню співпраці між Україною та Європейським

Союзом в енергетичній сфері, 16.01.2009 / Григорій Немиря. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>. 8. *Antonowicz L.* Rozpad ZSRR ze stanowiska prawa międzynarodowego / L. Antonowicz // Państwo i Prawo: 1992. – № 9. – С. 14. 9. *Bieleń S.* Powstanie Wspólnoty Niepodległych Państw // Zieliński E. (ред.). *Przeobrażenia ustrojowe w republikach dawnego ZSRR / S. Bieleń*. – Варшава: 1993. – С. 298–300. 10. *Gazeta Prawna* (видання online). «Corriere della Sera» o szczycie PW: Polska może być motorem zmian na Wschodzie. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/552521.corriere_della_sera_o_szczycie_pw_polska_moz_e_byc_motorem_zmian_na_wschodzie.html. 11. *Gazeta Prawna* (видання online). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/552947.warszawski_szczyt_wskazal_na_stagnacje_partnerstwa_wschodniego.html. 12. *Gebethner S.* Kształtowanie nowego systemu politycznego republik poradzieckich / S. Gebethner // Dobroczyński M., Madej Z. (ред.). *Nowe szanse Wschodu*. – Варшава: 1993. – С. 11. 13. *Hale H. E.* Breaking Up Is Hard to Do: Applying Lessons from Soviet Disintegration to the Russian Federation / H. E. Hale. – Cambridge: Mass. 1998. – С. 2–3. 14. *KE będzie zacieśniała współpracę ze Wschodnim Partnerstwem*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rp.pl/artykul/11.228401_KE_będzie_zacieśniała_współpracę_ze_Wschodnim_Partnerstwem.html. 15. *Meissner B.* The transformation of the Soviet Union / B. Meissner // *Aussenpolitik*: 1992. – № 1. – С. 54–61. 16. *Stojewska A.* Unia daje miliony dla Wschodu / A. Stojewska. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rp.pl/artykul/13.279462.html>. 17. *Stosunki polsko-ukraińskie po 1989 // «Stosunki Międzynarodowe»*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stosunki.pl/?q=node/1140>. 18. *Sukces polskiej dyplomacji: Unia przyjęła projekt Wschodniego Partnerstwa*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1.114873.5332874.Sukces_polskiej_dyplomacji_Unia_przyjęła_projekt.html. 19. *Szczyt z inicjatywą Polski* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rp.pl/artykul/13.301990_Szczyt_z_inicjatywą_Polski.html. 20. The constituent meeting of the Euronest Parliamentary Assembly took place on Tuesday 3 May 2011 in Brussels. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euronest.europarl.europa.eu/euronest/cms/cache/offonce/home/meeting.jsessionid=05D496270B7EC69D5AC101367350A441>. 21. *Ukraińskie media: Szczyt PW bez niespodzianek i pod znakiem Tymoszenko* // *Gazeta Prawna*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/552538_ukraińskie_media_szczyt_pw_bez_niespodzianek_i_pod_znakiem_tymoszenko.html. 22. *What is Euronest?* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euronest.europarl.europa.eu/euronest/>.

Євген Пілецький

Православна аскеза: українська традиція

Статтю присвячено дослідженню проблеми культуротворчого впливу східнохристиянської аскези на соціокультурні реалії української держави та еволюції її теорії та практики на прикладах її інтерпретації в період Княжої доби (Київської держави XI–XIII ст.) та в епоху українського бароко (XVI–XVIII ст.).

The article is devoted to research of the problem of cultural influence of Orthodox (East-Christian) asceticism on socio-cultural realities of Ukrainian state and to the evolution of its theory and practice during the periods of the Princely Era (Kievan Rus of the 11–13th centuries) and the Ukrainian baroque (16–18th centuries).

Остання третина ХХ ст. (особливо останні десятиріччя) стала часом несподіваного підйому інтересу до східнохристиянського аскетизму та його впливу на культуру не лише з боку богословів та візантиністів, а й філологів, філософів, істориків культури, культурологів та психологів. Аскетизм (аскетика, аскеза) як вчення та практику починають вивчати не тільки як суто внутрішньо-релігійний феномен, що має вплив виключно на «професійних» адептів та практиків вчення, а і як культуротворчу програму, що визначає суспільну присутність певної духовної моделі [1, с. 15]. Саме «зовнішній» вплив аскетичного вчення на формування у суспільній свідомості моделей ідеального способу життя, ментальності, форм особистої поведінки, соціальної взаємодії, цінностей та телеологічних засад людської діяльності в цілому і зумовив вибір теми даної статті.

Вплив православної аскези на соціокультурне буття українського народу розглядався, як правило, в рамках історико-філософського дискурсу такими вченими як В. Петров,

В. Горський, І. Огородник, М. Русин, С. Бондар, В. Нічик, Я. Стратій, Д. Прокопов; текстологічний, культурологічний та богословський аналіз місця православної аскези в ранній період української історії було проведено архієпископом Ігорем (Ісиченко) та Герхардом Подскальським.

Насамперед, необхідно зробити три важливі методологічних зауваження. По-перше, для коректного дослідження історії та соціокультурної рефлексії місця, ролі і значення аскетичної традиції в Україні необхідно розібратися з полісемантичністю термінів «християнська аскеза», «аскетика», «аскетизм», їх значенням, видами та, в подальшому, актуалізацією й особливостями прояву в українських культурних та духовних реаліях. По-друге, серед історичних етапів розвитку української культури ми навмисне виділили лише два, на наш погляд, найбільш показових та впливових в контексті тематики даної статті: киево-руський період (княжа доба, IX–XII ст.) і епоха українського бароко (XVI–XVIII ст.), оскільки в ці періоди було рецептовано та осмислено від-